

Pero SUDAR

Crkva u multikulturalnome kontekstu Crkva u Bosni i Hercegovini*

Uvod

Govor o Crkvi, sakramentu susreta Boga i čovjeka po kojemu čovjek biva otkupljen, može i treba varirati u svome izražaju ali bit ostaje uvijek i posvuda ista. Nije uvijek lako odgonetnuti da li su sve prisutnije multi-teme izraz želje da se bude u trendu ili pak svijesti o njihovoj nužnosti. Da li je riječ o potrebi i zahtjevu "svijeta" ili izraz svijesti o vlastitome poslanju? U svakom slučaju, nikome a Crkvi ponajmanje bi bilo preporučljivo ignorirati činjenicu izmještanosti čovječanstva do mjere da mu to postaje jedna od temeljnih oznaka. Globalizacija je prije svega posljedica čovječanstva koje se kreće i krećući se miješa na način i u mjeri koju ne nameću samo druge vrijednosti i drugačije vizije budućnosti nego i iznad svega potrebu drugačijega razumijevanja i djelovanja. Činjenica da je čovjek u pokretu dodatno izložen utjecajima ali i gubljenju uporišnih točaka i tzv. tradicijskih vrednota, pretvara se u izazov Crkvi. Držim vrijednim što ste ovogodišnju konferenciju posvetili ovoj temi i što ste se okupili u Sarajevu. Ako oni, koji danas odlučuju o budućnosti Europe, na posve ispravan način ne prepoznaju simboliku i važnost Sarajeva i Bosne i Hercegovine, Crkvi se to ne smije dogoditi.

I. "Multi" - opasnost ili vrijednost?

Prije svega treba podsjetiti da multikulturalni kontekst podrazumijeva zbir različitih stvarnosti. Stoga govor o multikulturalnome kontekstu

* Predavanje održano 4. srpnja 2002. u Vrhbosanskoj katoličkoj bogosloviji u Sarajevu na konferenciji o duhovnim zvanjima (4.-7. srpnja 2002.), u organizaciji European Vocations Service, s temom: *The specific nature of vocations ministry in a multicultural context.* - Napomena urednika.

uključuje sve datosti koje čovjeka čine čovjekom. Koliko god se moglo činiti pa i bilo općeprihvaćeno da su "multi" kategorije već same po sebi obogaćenje ljudskoga društva, meni se čini da to ne mora biti i da nije uvijek tako. Nova vrijednost, nastala miješanjem komponenti koje čine multi-datosti, može biti dobra. Međutim, promatrane zasebno vrijednosti koje se miješaju nerijetko nestaju. Ako je riječ, na primjer o bojama, onda jest pozitivno to da dobivamo novu boju ili neku novu vrstu materijala. Ali, ako bi moralo posve nestati boja koje se miješaju da bismo dobili jednu novu, stvar dobiva na ozbiljnosti jer umjesto obogaćenja bivamo osiromašeni. Imam dojam da današnji val zanosa za multi-vrijednostima i multi-okolnostima beskompromisno nameće uvjerenje da su posebnosti već same po sebi negativne. A to bi bilo štetno i neprihvatljivo jer ne obogaćuje život čovjeka nego nameće neke, po sebi, manje vrijedne kategorije.

Ova pojava je napose izražena kad je riječ o nacionalnim i vjerskim posebnostima. Gorki plodovi svojevremenoga apsolutiziranja vrijednosti nacije na jednoj i nedostatno razlučivanje između ljudskoga i božanskoga u Crkvama na drugoj strani, urodilo je "potrebom" relativiziranja pa čak i nijekanja svih razlika i posebnosti među ljudima. Nisu rijetki ljudi u Crkvi koji u toj pojavi vide utiranje puta vjerskome indiferentizmu pa čak i sinkretizmu i stoga se, u načelu, protive svemu što bi moglo imati primjesa multi-stvarnosti. S druge strane, nije neznan broj tzv. "naprednoga" dijela naroda Božjega, kojemu je sve što je "multi", dobiva se dojam, vrednije i važnije i od samih istina vjere. Tako videne, multidatosti su za jedne vrijednost, koju na sve načine treba promicati, a za druge opasnost, koje se treba čuvati.

Meni se pak čini da je riječ o vrlo delikatnoj temi, koja zahtijeva mnogo hrabrosti i dobronamjernosti. Prije svega potrebno je naglasiti da je svaka multi-stvarnost moguća samo ako i dok postoje različitosti od kojih je sastavljena baš kao što je suživot moguć samo ako postoje pojedinci, skupine ili narodi koji žive svoje posebnosti. Nužno je, dakle, naglasiti da ispravno shvaćeno i dobronamjerno prihvaćeno multikulturno okruženje nije prijetnja nego prilika pozitivnim različitostima. Ono otvara veće mogućnosti suradnje i zajedničkoga zauzimanja za pozitivne vjerske, moralne i opće ljudske vrijednosti. Da bi novonastala stvarnost, tj. koegzistencija različitoga doista bila obogaćenje, nužni su neki preduvjeti. Među njima svakako tolerancija i međusobno prihvaćanje jer samo ljudi i skupine koje se poštuju i prihvaćaju u svojim različitostima mogu jedni drugima biti obogaćenje. U tome kontekstu suživot je vrijedan promicanja ako je preduvjet životu i njegovu obogaćenju!

Samo pod tim uvjetom Crkva ne bi imala potrebe bojati se te nove stvarnosti u kojoj čovjek današnjice živi. Naime, njoj su s jedne strane, osoba Isusa iz Nazareta i njegova Radosna vijest dostatno jamstvo da bez kompleksa svoju ponudu može izložiti na tržnici multi-vrednota. S druge strane, upravo to joj je okruženje prilika za tješnju suradnju sa svima čije su ponude na neki način ili u nekoj mjeri kompatibilne s njezinima. A takve su sve koje na bilo koji način služe čovjeku pomažući mu na putu do pravednijega svijeta a time izravno ili neizravno do Kraljevstva Božjega. Da li će i u kojoj mjeri potencijalna opasnost multikonteksta biti pretvorena i u novu priliku za Crkvu, u mnogome zavisi od sposobnosti i hrabrosti onih koje je Bog pozvao da vrednote Evandelja ponude čovjeku našega vremena.

2. Svojevrsnost multikonteksta u Bosni i Hercegovini

Bosansko-hercegovačka stvarnost je po mnogo čemu posebna ali i pored toga za neko buduće europsko društvo na svoj način paradigmatična. Prije svega želim podsjetiti na svojevrsan apsurd. Bosna i Hercegovina kao multi-društvo u svim njegovim komponentama nije takvim postalo svjesnim i voljnim opredjeljenjem ljudi koji u njoj žive. Bilo bi to odviše lijepo ali i neočekivano od građana i naroda koji su dugi niz stoljeća bili osuđeni na život bez temeljnih prava i sloboda. Ali ova zajednica ima obilježja multi-društva i jest takva upravo po svojim ljudima i narodima. I u tome i jest njezina nesreća ali i njezina prilika. Političko-socijalni okvir Bosne i Hercegovine je već stoljećima skivan i nametan izvana. Ali slika života je nastajala potrebom i htijenjem ljudi iznutra. Koliko god je uvijek novo nabijanje okvira izazivalo rane i osjećaje nepravde ipak je želja za životom nalazila načina da ih zacijeli barem u mjeri koja je bila nužna da život opstane. U želji da ostanu ono što jesu, ljudi i narodi su vrlo često prihvaćali i kao nužnost uvažavali činjenicu drugoga i drugačijega.

Medutim, tragični sukobi vrlo jasno ukazuju i opominju da takav oblik međusobnoga prihvaćanja i tako stvarano mutli-društvo nije dostatno ni za sprečavanje negativnih a kamoli za izgradnju pozitivnih raspoloženja a s njima i okruženja. Da bi multi-datost u Bosni i Hercegovini postala istinskom vrednotom, kadra izdržati životne kušnje, nužno je da je narodi i građani kao vrednotu prepoznaju i prihvate. Zato i jest jedno od temeljnih pitanja živuće generacije u Bosni i Hercegovini, što je moguće i što treba učiniti da bi ljudi i narodi ove zemlje dosadašnju nužnost

međusobnoga prihvatanja i uvažavanja prepoznali i prihvatili kao vrijednost. Svako nastojanje da se ljudima ove zemlje pomogne izići iz začarano-noga kruga prošlosti i otvaranja vidika sretnije i mirnije budućnosti osuđeno je na neuspjeh ako ne bude vodilo računa o potrebi promjene pristupa potrebi ovoj vrlo važnoj i osjetljivoj stvarnosti. Ljudima i narodima u Bosni i Hercegovini je nakon svega važnije tko su nego kako i gdje će živjeti. A to upravo zato jer im povijesno pamćenje uvjerljivo svjedoči da se kakvoća njihova života, njihova dostojanstva i njihovih temeljnih prava mjeri upravo mjerom u kojoj im je omogućeno biti ono što jesu!

3. Zadaća i mogućnosti Crkve

Ne držim za potrebno dokazivati da je religija u životu ljudi u Bosni i Hercegovini igrala i igra važnu ulogu. Možda i zbog toga što im je ona bila jedan od glavnih izvora snage a Crkve i vjerske zajednice jedini sigurni oslonci u podnošenju bezbrojnih stradanja kroz povijest. Sa žaljenjem se mora konstatirati da ljudi svoje vjerske osjećaje nisu uvijek koristili kao nadahnuća za pozitivne odnose prema drugima i drugačijima. Naprotiv, nerijetko su ih koristili kao dodatni motiv za produbljivanje razlika ili pak kao sredstvo za širenje netrpeljivosti s neljudskim i necivilizacijskim posljedicama. A to je uvijek iznova bilo moguće upravo zbog činjenice što vjera nije mogla dostatno pustiti korijena u osobnom svjetonazoru samih vjernika. Sve ovo ne daje nam za pravo zaboraviti da ne bi bilo ni one slučajnome prolazniku neuhvatljive i neprepoznatljive mjere istinske tolerancije i iskrenoga međusobnog prihvatanja među ljudima bez djelovanja i zalaganja Crkava i vjerskih zajednica.

Ostaje, ipak, pitanje, da li s tim Crkve i vjerske zajednice mogu i smiju biti zadovoljne? Osobno sam mišljenja da ne mogu i ne smiju. Sigurno je da Crkve i vjerske zajednice nisu izravno odgovorne za sve neljudsko što se događalo među ljudima i narodima na ovome području a kulminiralo je posljednjom agresijom i ratom. Uvjeren sam da dobronamjernima ne treba dokazivati da rata ne bi bilo da ga nisu htjeli i planirali ljudi politike i vojske. One koji su odlučivali u ono vrijeme kao i ove što odlučuju danas ne zanima što su govorili i govore predstavnici Crkava i vjerskih zajednica. Unatoč tome, držim da nitko pa ni Crkve i vjerske zajednice u ovoj zemlji nemaju pravo na osjećaj nedužnosti i da ih pred Bogom i čovjekom obvezuje pitanje, što su mogli više i što mogu danas učiniti da u ljudima i među ljudima i narodima bude više ljudskoga. S tim u svezi treba odmah naglasiti da nikome neće poći za rukom napraviti po-

zitivni iskorak u poboljšanju međuljudskih odnosa ako bude djelovao sam i samo za sebe, tj. za svoju Crkvu ili vjersku zajednicu ili narod kojemu pripada. Koliko god to moglo zvučati neprihvatljivo, ipak je pitanje međuljudskih odnosa u Bosni i Hercegovini moguće rješavati ne samo u okviru međunacionalnih nego i međuvjerskih odnosa. Ta činjenica daje težinu i važnost zauzetosti Crkve i na ovome području.

4. Teško breme povijesti

Stoljetno stradanje ljudi i naroda a s njima i Crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini daje svakome temelja za osjećaj žrtve. A taj osjećaj potiče čovjeka i skupine na zatvorenost u sebe i na nepovjerenje prema drugima. On je svojevrsna stalna psihološka kočnica za neke značajnije iskorake na području suradnje s drugima. Crkve i vjerske zajednice nisu toga pošteđene i zbog činjenice da se linije nacionalnoga i vjerskoga identiteta u Bosni i Hercegovini poklapaju. I zbog toga, sve što se događalo među narodima nekim automatizmom prenosilo se i na međuvjersko područje. Gledano sa strane, ovo što govorim može se činiti i sablažnjivim i nerazumljivim. Mnogi se donekle s pravom pitaju, kako je moguće da Crkve i vjerske zajednice dopuste da motivi njihova vjerskoga djelovanja budu zamagljeni nacionalnim i političkim primjesama. Tome postoji stotinu i jedan, manje više, razumljiv razlog ili povod. U njihovu detaljnu elaboraciju ne bih ulazio ali bih naglasio važnost i težinu činjenice da su članovi pojedinih naroda u isto vrijeme i članovi Crkava i vjerskih zajednica. Onaj tko pozna i kuša razumjeti našu povijest prije će nas žaliti nego nam se čuditi ili nas suditi! Iskustvo pokazuje da su za ispravno djelovanje Crkava i vjerskih zajednica podjednako opasni pokušaji potpunoga ignoriranja nacionalnoga kao i njegovo pretjerano naglašavanje. U ovome naći pravu mjeru nikada nije bilo lako, a izrazito je teško u vremenima stradanja i prijetnje golome opstanku. Ali je upravo zbog toga bilo životno važno!

Katolička Crkva, koju čine gotovo isključivo članovi hrvatskoga naroda, nosi u svome sjećanju duboke rane. Njezino postupno nestajanje kroza stoljeća (u pet zadnjih stoljeća broj katolika je pao s oko 85% na 15%) i stalna borba za goli opstanak utjecali su na karakter odnosa njezinih članova i nje same prema drugima. Za vrijeme zadnje agresije i rata prognano je i izbjeglo preko 50% katolika. Cijeli krajevi, gdje su katolici bili većina stanovništva, opustošeni su tako da nisu pošteđeni ni znakovi naše nekadašnje nazočnosti. Preko tisuću crkvenih objekata je

teško oštećeno ili posve uništeno. Na stotine svećenika je doživjelo da im je preko noći nestala živa zajednica i razrušeno sve, što su cijeloga života u okolnostima komunizma izgrađivali i gradili. Mnogi od njih su i sami prošli logore i mučenja i proživjeli tragediju progona. Ne bi li, ljudski govoreći, moralo i trebalo razumjeti što im je sve to pomoglo da prihvate tumačenja po kojima je razlog uvijek novih stradanja na ovim prostorima upravo u toj multi-datosti i izmiješanosti?

5. Kušnja "pravednosti"

Jedna od temeljnih zadaća Crkve jest obrana ideje tolerancije i suživota, praštanja i pomirenja u svim okolnostima a napose u ratu ali i u poraću. To je jedan od temeljnih zahtjeva Evandjelja. Međutim, ne smije se zanemariti činjenica da je takav stav značio i znači imati protiv sebe i članove najuže obitelji i biti obilježen kao izdajica onih kojima ste kao svećenik poslani. To je tvrdi ali slatki kruh proročki! Crkve je dužna svoje djelovanje usmjeravati prije svega prema unutra, prema vlastitim članovima. To napose vrijedi kada je riječ o suočavanju i sučeljavanju s negativnim i neljudskim pojavama i djelovanjima. Oko toga ne smije i ne može biti pogađanja. Ovo postaje delikatno i upitno kada utemeljene i opravdane kritike iz Crkve bivaju korištene za opravdanje nepravednih postupaka i projekata protiv naroda pa i same Crkve. Dvojba dobiva i moralnu komponentu. Svaka pa i evandeoska pravda postaje u sebi upitna, ako služi uspješnosti tude nepravde! Povijest i sadašnjost Bosne i Hercegovine je puna do te mjere neljudskih planova i projekata koji se mnogima čine nevjerovatnim. To je zasigurno bio jedan od motiva koji su prigušili glas predstavnika Crkve i umanjili snagu njezinoj samokritičnosti.

Zbog toga joj neki izvana i iznutra pripisuju i predbacuju nedostatak evandeoske i proročke hrabrosti. I njih treba razumjeti jer su bili daleko da bi čuli glas biskupa kojim su se u vrijeme najgorih stradanja ogradili *od svakog nedjela počinjenog bilo s koje strane i odbacili sve nepravde i neljudska djela počinjena u ovome ratu te u ime Božjega zakona i dostojanstva čovjeka osuđujući svaku metodu i praksu obespravljivanja čovjeka i naroda, progona pučanstva, 'etničkog čišćenja', genocida, rušenja vjerskih bogomolja, iz koje god ljudske skupine ili narodne i političke zajednice to dolazilo.* Pozivali su moćnike ovoga svijeta da *Ljudsko pravo na život i suživot stave ispred svih drugih interesa.* Nisu se bojali ni hrabroga čina traženja oprostjenja, naglašavajući *dobro znamo da mira nema bez pomirenja, a pomirenja bez opraštanja... zato... pružamo ruku*

pomirenja... Sve one, koji su se od sinova Katoličke Crkve na bilo koji način osjetili nepravdom pogodeni, molimo za oprostjenje... mi opraštamo svima koji su nama nanijeli nepravdu i zlo... izražavamo punu ekumensku otvorenost prema Srpskoj pravoslavnoj Crkvi... dijalošku otvorenost i spremnost na suradnju s Islamskom zajednicom.

Ponekad se upitam kakve bi reakcije izazvao neki od biskupa ili svećenika da je kod podjele humanitarne pomoći ponovio Isusovu: *Poslan sam samo k izgubljenim ovcama doma Izraelova, ili Ne priliči uzeti kruh djeci i bacati ga psićima* (Mt 15,24.26). Umjesto toga, humanitarne ustanove (Caritas, ambulante, apoteke, vrtići, prihvatilišta, škole...) Katoličke Crkve su bile otvorene svima. Ništa katoličko, osim sakramenata, nije bilo dijeljeno ili služilo samo katolicima. Na drugoj strani, nije mi poznato da je netko pokrenuo neku inicijativu na planu ekumenizma i međureligijskoga dijaloga, mira i suradnje koju Katolička Crkva nije prihvatila. Kao potvrdu očitovane spremnosti na suživot s drugima i drugačijima Katolička Crkva je rasporedila svoje svećenike u župe u tzv. Republici Srpskoj, iako je u njih povratak prognanih i izbjeglih gotovo neznatan. Naši mladi svećenici djeluju i u neljudskim uvjetima u župama u kojima ima samo nekoliko desetaka katolika.

6. Hrabrost za iskorak

Ali sve to nije bilo dostatno da Crkva ne bude grubo optužena za nacionalizam i da u njoj samoj ne dode do razmimoilaženja u osjetljivu pitanju kako se postaviti prema multikulturalome okruženju i kako u njemu naći svoje mjesto i ulogu! Indikativna je činjenica da je Katolička Crkva zbog svojih riječi i djela za vrijeme rata od velike većine građana bila vrlo cijenjena i u službenoj krugovima uvažavana. S dolaskom mira krenuli su nerazumljivi napadi. Kao da iz novih rana teče stara zla krv!? Uvjeren sam da će Crkva smoći snage i naći načina da i u tim napadima pronade ono što će joj pomoći i ohrabriti je u njezinu služenju čovjeku. Spremnost i nužnost prihvaćanja multi-datosti kao svojstva našega društva ne otklanja teološko-praktične teškoće. Nije lako pripadnike drugih Crkava i vjerskih zajednica prihvaćati i s njima surađivati a u određenoj mjeri ne uvažavati i one njegove vjerske istine, koje su u izravnoj suprotnosti s kršćanskim i katoličkim vjerskim istinama. U diskusiji nakon jednoga predavanja studentima Pravnoga fakulteta u Sarajevu o naravi Katoličke Crkve i njezinoj ekumenskoj i dijaloškoj otvorenosti, jedan od njih me je upitao, da li priznajem Muhameda kao proroka? Odgovorio sam

da Muhameda prihvaćam kao proroka u kojega vjeruju muslimanski vjernici, koje kao katolik želim uvažavati i s njima se zalagati za bolji svijet. Njega moj odgovor nije zadovoljio a meni je ostalo pitanje iskrenosti!

S druge strane, u današnjem svijetu nije više moguće vjerodostojno vjerovati i u skladu s vlastitom vjerom djelovati, ako među onima koji različito vjeruju nema suradnje za opće dobro čovječanstva? Danas mnogi ljudi sve teže nalaze put do Boga ili hlade u svojoj vjeri i zbog vjerske netrpeljivosti onih, koji za sebe tvrde da vjeruju. Ta činjenica postaje izvorom sablazni za današnjega čovjeka. U Crkvi u Bosni i Hercegovini u tome delikatnome pitanju podijelili su se ne samo vjernici nego i sami svećenici na one koji su sumnjičavi prema svakoj vrsti suradnje s drugima i drugačijima i na one koji to drže temeljnim načinom svjedočenja njihove vjere. Tako se Crkva u Bosni i Hercegovini, nakon razdoblja komunizma u kojemu je bilo lako znati što je u skladu s Evandeljem, susrela s novim izazovima. Pitanja odnosa prema političkim i društvenim zbivanjima, s jedne, i potreba prihvaćanja novih oblika suradnje s drugim Crkvama i vjerskim zajednicama s druge strane, ukazala su na dva vrlo prepoznatljiva stava. Zagovornici naglašene otvorenosti bivaju etiketirani kao parcrkveni a oni drugi kao hijerarhijski. Umjesto tako nužne suradnje na sceni je svojevrsna unutarcrkvena podjela koju vješto koriste i oni koji s Crkvom i njezinim poslanjem nemaju ništa zajedničko. Tim više se vjera i vjerodostojnost onih što u Krista vjeruju i njegovoj Crkvi pripadaju mjeri i pokazuje mjerom i širinom kojom se međusobno prihvaćaju i kad se trude oko važnih stvari na različite načine.

Iz rečenoga bi se dalo zaključiti da nam za nove stvarnosti treba nešto drugačiji profil svećenika ali i vjernika. Ustanove za odgoj svećenika trebat će u svoj odgojno-obrazovni program još naglašenije uvrstiti materije s područja ekumenizma i medureligijskoga dijaloga. Središte toga programa svakako će biti ekumenska i dijaloška otvorenost i zauzetost za velika pitanja današnjega svijeta. Sve veći nihilizam nameće vjesnicima Evandelja da one koji drugačije vjeruju ali vjeruju doživljavaju kao suradnike a ne kao protivnike. čvrsta ukorijenjenost i postojanost u vlastitoj vjeri, poštivanje sugovornika i predanost zajedničkom cilju uvjeti su zdravog i plodnoga ekumenizama i medureligijskoga dijaloga. Zdrava ravnoteža ovih triju pretpostavki nije sama po sebi razumljiva ali je moguća i neophodna. Vjera u Boga i ljubav prema čovjeku traže i nalaze načine razumijevanja i prihvaćanja istina i pozitivnih vrednota u onome što drugi vjeruju. Vjersko uvjerenje drugačije vjerujućih uvjerenog katolika neće pokolebati nego ohrabriti u njegovoj vjeri. Glas mujezina sa sarajevskih džamija istinskoga katolika neće iritirati nego obradovati jer ga

Podsjeća na potrebu molitve i potiče da se sjeti svoje vjere u Boga. Takav pristup i doživljaj su mogući, ako je vjera prihvaćana kao mjerilo i regulator cjelovitoga nazora na svijet u čijem je središtu čovjek kao slobodno biće i najveća vrijednost. Ako je Bog dopustio da milijuni ljudi vjeruju drugačije nego je meni dao milost vjerovati, ja nemam razloga ni potrebe biti kivan zbog toga? Naprotiv, kakvoća moje vjere i bogatstvo Božjega Duha u meni mjeri se sposobnošću prihvaćanja čovjeka zato što je čovjek.

Na sprovođu jednog svećenika vrhbosanske nadbiskupije predstavnik župljana župe u kojoj je djelovao između ostaloga je rekao: *Napose Vam hvala što nam svojim djelovanjem niste otežali život s pripadnicima drugih vjeroispovijesti!* A upravo taj svećenik je bio poznat po svojoj zauzetosti i ustrajnosti u traženju anonimnih katolika. Kad mu je jedan od takvih prigodom blagoslova kuća rekao da u njegovu stanu svećenik nema što tražiti jer on Crkvi pripada samo deset posto, odgovorio je: *Meni je to sasvim dosta*, i ušao je. Neumorno je radio za obnovu malobrojnih katoličkih zajednica i crkava u istočnoj Bosni, koje su još u drugom svjetskom ratu opustošene. A on nipošto nije paradigma onih svećenika koji ostavljaju dojam da im je važnija činjenica suradnje s drugima nego cilj zbog kojega suraduju. Naprotiv, on je mnogo prije i mnogo više paradigma naših pretkoncilskih svećenika koji su iz duše ljubili svoju Katoličku Crkvu a tajni raznolikosti vjera pristupali s pouzdanjem u Boga povijesti i s punim uvažavanjem onih koji drugačije vjeruju. Ponekad mi se učini da upravo religijska multi-datost svijeta u kojemu živimo ukazuje na svojevrsni sindrom Jone proroka u nama. Nema veće potrebe za obraćenjem nego kad ljudima pristupamo u Božje ime a motivi nam nisu Božji! Bojim se da bi upravo tu morali tražiti dodirnu točku krajnjih stavova u pitanju kako ponuditi Radosnu vijest Isusa iz Nazareta na svijetu multi-vrednota. čini mi se da je multikulturalni kontekst prilika upravo onima koji, čuvajući svoje vlastitosti, hrabro prihvaćaju suradnju sa svima da bi te vlastitosti još više obogatili.

Zaključak

Miješanje čovječanstva i komunikacijska dostignuća pretvaraju multikulturalni kontekst u glavno obilježje svijeta u kojemu živimo. Različitost Crkava i vjerskih zajednica jedna je od temeljnih sastavnica te multi-datosti. To je Crkvi poziv i izazov uključiti se na nešto drugačiji i zauzetiji način u udružena nastojanja oko razumijevanja među ljudima i mira u svijetu. Njezin doprinos će biti dragocjen, ako sačuva cjelovitost

poklada vjere koji je primila i hrabro ga ponudi bez straha da bi u zajedništvu s drugim vrijednostima mogao izgubiti na snazi. Da bi Bosna i Hercegovina postala pozitivna paradigma susretnosti različitosti, Crkve i vjerske zajednice će morati smoci snage za istinsku suradnju. Bez toga one same u očima mnogih nisu vjerodostojne i neće moći izvršiti svoga poslanja. A to se u ime Božje ne može i zarad dobra čovjeka ne smije i čvrsto se nadamo neće dogoditi!